

ผลของการจัดการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติการสะท้อนคิดต่อพฤติกรรม
การสะท้อนคิดของนักศึกษาพยาบาล

Effects of Learning through Reflective Practices on
Reflective Behaviors of Nursing Students

Received : April 04, 2019
Revised : July 08, 2019
Accepted : August 14, 2019

พิชญาวีร์ สิ้นสวัสดิ์ (Ph.D.)¹

Pitchawee Sinsawad (Ph.D.)

บทคัดย่อ

การวิจัยกึ่งทดลองครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบพฤติกรรมการสะท้อนคิดของนักศึกษาพยาบาลก่อนและหลังจัดการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิด และ 2) ศึกษาความคิดเห็นต่อการเขียนบันทึกการเรียนรู้การปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาล กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาปฏิบัติการพยาบาลบุคคลที่มีปัญหาสุขภาพ 1 และฝึกปฏิบัติ ณ หอผู้ป่วยออร์โธปิดิกส์ชาย 2 โรงพยาบาลราชบุรี ในปีการศึกษา 2559 จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ แผนการสอนผ่านการสะท้อนคิด แบบประเมินพฤติกรรมสะท้อนคิด และแบบสอบถามความคิดเห็นต่อการเขียนบันทึกการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ paired t-test

ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการสะท้อนคิดของนักศึกษาพยาบาลหลังจัดการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดโดยรวมสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ของการเขียนบันทึกการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับดี ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ทำให้ได้เรียนรู้จากเหตุการณ์รอบตัว รองลงมาคือทำให้มีความรับผิดชอบและทำให้ได้ค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับอุปสรรคของการเขียนบันทึกการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การมีเวลาจำกัดทำให้เรียนรู้ไม่ดีเท่าที่ควร รองลงมาคือการหาประเด็นการเรียนรู้มาเขียนบันทึกไม่ได้และไม่คุ้นเคยกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ สถาบันการศึกษาจึงควรสนับสนุนจัดการเรียนการสอนแบบสะท้อนคิดในวิชาทางการพยาบาลเพื่อเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ สามารถเชื่อมโยงความรู้จากทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติได้

คำสำคัญ: ผลของการจัดการเรียนรู้ พฤติกรรมการสะท้อนคิด นักศึกษาพยาบาล

¹ อาจารย์วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี, Thailand. Corresponding author: pitchawee@gmail.com

Abstract

This quasi-experimental study aimed to: 1) compare reflective behaviors of nursing students before and after attending learning process using reflection and 2) investigate nursing students' opinions regarding writing lessons learned from practicing. Samples were 40 nursing students in the 2nd year of Boromarajonani College of Nursing, Ratchaburi enrolled in the Practicum Nursing Care of Persons with Health Problems 1 course and were practicing in Male Othopedic Ward, Ratchaburi Hospital in the academic year 2016. The instruments were composed of reflective lesson plan, reflective behavioral evaluation form, and opinion survey about writing lessons learned from practicing. Data were analyzed by using frequency, percentage, mean, standard deviation, and paired t-test.

The results of the study showed that after completing the reflective learning class, mean scores of reflective behaviors of nursing students were significantly higher than those before studying ($p < 0.05$). Mean score of opinions regarding benefits of writing lessons learned from practicing was in the good level. The highest average value is to be able to learn from the events around, followed by becoming responsible and self-directed learners. For the obstacles of writing lessons learned from practicing, mean scores were at moderate level. The highest average value is having limited time influencing learning, followed by being unable to find lesson learned for writing notes, and not being familiar with writing learning notes. Educational institutions should support to have reflective teaching and learning throughout nursing courses to promote analytical thinking and linking knowledge gained from theories with practices.

Keywords: Effects of Learning, Reflective Behaviors, Nursing Students

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการศึกษาในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข มีลักษณะการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นการให้การพยาบาลด้วยความตั้งใจ ความเป็นมนุษย์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถบูรณาการและเชื่อมโยงองค์ความรู้ต่างๆ ในหลากหลายวิชานำไปสู่เป้าหมายการสร้างบัณฑิตพยาบาลให้มีความเอื้ออาทร สามารถคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมกับปัญหาสุขภาพของผู้รับบริการ แต่จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ของนักศึกษาพยาบาลที่พบว่า นักศึกษาพยาบาลส่วนใหญ่มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น (เครือมาศ เพชรชู และ ผ่องศรี วาณิชยศุภวงศ์, 2556; จันทรา พรหมน้อย, เนตรนภา พรหมเทพ และ ศมนนันท์ ทศนีย์สุวรรณ, 2555; สมเกียรติ สุทธิรัตน์ และ พชณี สมกำลัง, 2555) และบางงานวิจัยพบว่า นักศึกษายังขาดโอกาสใช้ความคิดวิเคราะห์ในสถานการณ์ทางคลินิกขณะปฏิบัติการพยาบาล (Teekman, 2000 อ้างใน สุรศักดิ์ ตรีนัย, 2557)

กลวิธีการสอนที่ช่วยพัฒนาให้นักศึกษาเกิดทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณมีหลายวิธีการ การสะท้อนคิด (Reflection) เป็นวิธีการหนึ่งที่มีความ

เหมาะสม ทั้งนี้เพราะการสะท้อนคิดเป็นกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสม เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อยอดความรู้และเกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ นอกจากนี้หากสามารถพัฒนานักศึกษาให้เป็นผู้เรียนรู้ด้วยการสะท้อนคิดได้สำเร็จ การเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวจะสามารถคงอยู่เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ได้ต่อไปด้วยตนเองในอนาคต การสะท้อนคิด (reflection) เป็นการคิดไตร่ตรองในเรื่องราวใดๆ อย่างครุ่นคิดพิจารณาพินิจพิเคราะห์ ซึ่งต้องใช้ความสงบและมีสมาธิ เมื่อเราทำอะไรหรือมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น การครุ่นคิดคำนึงอาจทำให้เราค้นพบบางสิ่งบางอย่างที่ซ่อนอยู่ อาจมองไม่เห็นด้วยสายตาแต่เราอาจสัมผัสได้ด้วยความรู้สึกละเมื่อนึกถึงความสงบ (มกราพันธ์ จุฑะรสก และ อณิษฐา จุฑะรสก, 2559) และเป็นการหันกลับมาดูใจตนเองโดยใช้กระบวนการคิดเพื่อสร้างความรู้ใหม่ๆ การสะท้อนคิดจึงเป็นสมรรถนะข้อหนึ่งและมีความสำคัญต่อวงการศึกษามาช้านาน (Kincheloe, McLaren, & Steinberg, 2011) เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ ซึ่งการสะท้อนคิดประกอบด้วยขั้นตอนย่อยๆ ได้แก่ การคิดทบทวนประสบการณ์ การตรวจสอบความรู้สึกของตนเอง การประเมินผลกระทบของเหตุการณ์การค้นหาคำหรือทางเลือกเพิ่มเติม และการวางแผนการดำเนินการในอนาคต (Chong, 2009) นอกจากนี้การสะท้อนคิดช่วยให้บุคคลมีการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ เช่น ทักษะการตั้งคำถามเชิงคิดวิเคราะห์ ทักษะการสืบค้นข้อมูล ความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ตลอดเวลา เป็นต้น

การเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดในการปฏิบัติการพยาบาลจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้พยาบาลสามารถสร้างและขยายความรู้จากการปฏิบัติงานในสถานการณ์จริง โดยการเชื่อมโยงความรู้ที่มีอยู่เดิมไปสู่สถานการณ์ใหม่ จึงได้มีการนำการสะท้อนคิดมาบูรณาการกับการสอนภาคปฏิบัติทางการพยาบาล การสะท้อนคิดการปฏิบัติ

(reflective practice) จึงเป็นการคิดใคร่ครวญเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่เป็นปัญหาเพื่อจะได้เรียนรู้จากสถานการณ์แล้วนำไปพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการปฏิบัตินั้นๆ ให้ดีขึ้น (Wisansoonwong, Fahy, & Hastie, 2011) การสะท้อนคิดการปฏิบัติจะช่วยเปลี่ยนประสบการณ์เป็นความรู้และการสะท้อนคิดซ้ำๆ จะส่งเสริมให้นักศึกษาใช้สติสัมปชัญญะและความละเอียดรอบคอบในการให้การพยาบาล ลดโอกาสความผิดพลาดหรือการกระทำที่ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่ตนเองเผชิญ ส่งเสริมความกล้าหาญและความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง รวมทั้งนักศึกษาได้เรียนรู้ตนเองว่าต้องการเรียนรู้อะไรเพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจตนเองและนำไปแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติงานของตนเองได้ การสะท้อนคิดจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะจะช่วยให้นักศึกษารู้จักวิเคราะห์สภาพปัญหาของผู้รับบริการและบริบทการทำงานได้อย่างเป็นระบบและเป็นเหตุเป็นผลสามารถแก้ปัญหาต่างๆ โดยใช้ประสบการณ์และความรู้ที่เกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้อย่างชาญฉลาด นอกจากนี้ยังช่วยให้นักศึกษาเกิดกระบวนการเรียนรู้จากการเชื่อมโยงความรู้จากทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติในสถานการณ์ต่างๆ รู้จักพัฒนางานบนพื้นฐานศาสตร์และศิลป์ทางการพยาบาล เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ ตลอดจนทำให้มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีการตัดสินใจที่ดี และมีความพึงพอใจในการทำงาน จะเห็นว่าทักษะการสะท้อนคิดถือเป็นทักษะที่มีความสำคัญและจำเป็นที่อาจารย์พยาบาลควรตระหนักและพัฒนาให้เกิดกับนักศึกษาควบคู่ไปกับการพัฒนาความรู้และทักษะทางการพยาบาล

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติการสะท้อนคิดต่อพฤติกรรมการสะท้อนคิดของนักศึกษาพยาบาล โดย

นำแนวคิดกระบวนการสะท้อนคิดด้วยตนเองของ กิบป์ (Chong, 2009) มากำหนดหัวข้อในการเขียน บันทึกการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักศึกษาให้รู้จัก คิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ สามารถเชื่อมโยงความรู้ จากทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติในสถานการณ์ต่างๆ และให้ การพยาบาลเพื่อตอบสนองความต้องการของ ผู้รับบริการได้อย่างมีคุณภาพ ทำให้ข้อมูลจากการ วิจัยครั้งนี้นำไปใช้พัฒนารูปแบบการสอนด้วยวิธีการ สะท้อนคิดในการจัดการศึกษาในคลินิกได้ต่อไป

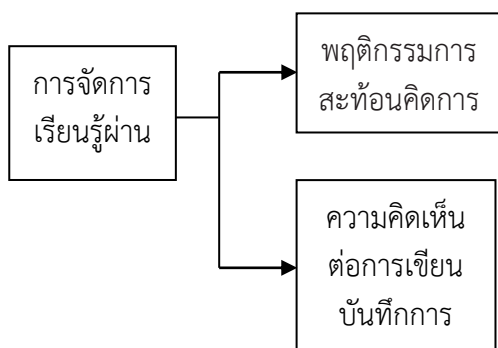
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมกระบวนการสะท้อนคิด ของนักศึกษาพยาบาล ก่อนและหลังการจัดการ เรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิด
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อการเขียน บันทึกการเรียนรู้การปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาล

สมมติฐานการวิจัย

คะแนนพฤติกรรมกระบวนการสะท้อนคิดของ นักศึกษาพยาบาลภายหลังการจัดการเรียนรู้ผ่านการ สะท้อนคิดสูงกว่าก่อนสอน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) แบบกลุ่มเดียว วัดผล

ก่อนและหลังการทดลอง (one group pretest-posttest design)

ประชากร

ประชากรคือ นักศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาปฏิบัติการพยาบาล บุคคลที่มีปัญหาสุขภาพ 1 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 143 คน

กลุ่มตัวอย่าง

คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการคัดเลือกแบบ เจาะจง (Purposive Random sampling) โดยมี เกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้ 1) เป็นนักศึกษาพยาบาล ศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยพยาบาลบรมราช ชนนี ราชบุรี ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาปฏิบัติการ พยาบาลบุคคลที่มีปัญหาสุขภาพ 1 2) ฝึกปฏิบัติ ณ หอผู้ป่วยออร์โธปิดิกส์ชาย 2 โรงพยาบาลราชบุรี ในปี การศึกษา 2559 และ 3) ไม่เคยเข้าโปรแกรมการเรียน การสอนแบบสะท้อนคิดมาก่อน ได้จำนวนกลุ่ม ตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 40 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 3 ชุด ดังนี้

1. แผนการสอนโดยใช้การสะท้อนคิด ซึ่ง ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมโดยนำ แนวคิดกระบวนการสะท้อนคิดด้วยตนเองของกิบป์ (Chong, 2009) 6 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การบรรยายสถานการณ์ที่ เกิดขึ้น โดยเฉพาะจุดสำคัญของสถานการณ์ที่ ต้องการให้ผู้อื่นทราบ

ขั้นตอนที่ 2 การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ร่วมกัน โดยการสะท้อนการคิดจากการสังเกต ความรู้สึก และการรับรู้ความรู้สึกอย่างไรหรือคิดอย่างไร ต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความซื่อสัตย์

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินวิเคราะห์ ประสพการณ์ว่ามีความคิดความรู้อีกเกี่ยวกับ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นไปในทางบวกหรือทางลบ อย่างไร ตนเองและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องทำอย่างไรกับ สถานการณ์ที่เกิดขึ้น มีการอ้างอิงหลักการหรือทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์สถานการณ์ว่าสิ่งที่ เกิดขึ้นมีอะไรบ้างที่เป็นอุปสรรค มีอะไรบ้างที่จะ สามารถช่วยให้สถานการณ์ดีขึ้น มีการอ้างอิงและ เชื่อมโยงหลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 5 สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้จาก สถานการณ์ ได้แก่ ความรู้ ทักษะหรือข้อคิด และ วิธีแก้ไขปัญหาโดยใช้เหตุผลประกอบ หรือวิธีการ ป้องกันไม่ให้เกิดสถานการณ์ซ้ำขึ้นอีก

ขั้นตอนที่ 6 การวางแผนเพื่อนำไปใช้หาก เกิดสถานการณ์ซ้ำ เป็นการบอกแผนการพัฒนาหรือ ปรับปรุงให้ดีขึ้น ต้องการรู้อะไรเพิ่มเติม และจะทำ อะไรเพิ่มเติม

2. แบบประเมินพฤติกรรมสะท้อนคิด ที่ ผู้วิจัยพัฒนามาจากแบบประเมินพฤติกรรมสะท้อน คิดของ อรัญญา บุญธรรม และคณะ (2558) ประกอบด้วยข้อคำถาม จำนวน 20 ข้อ โดยถามถึง ความถี่ของการแสดงพฤติกรรมสะท้อนคิด ลักษณะ คำตอบเป็นแบบมาตรฐานค่า 4 ระดับ ดังนี้ 1 = ไม่เคยทำ 2 = ทำนานๆ ครั้ง 3 = ทำบ่อยๆ และ 4 = ทำเป็นประจำ

การแปลผลคะแนนรวมพฤติกรรมสะท้อนคิด โดยใช้เกณฑ์ ดังนี้

- คะแนน 1.00 – 1.50 หมายความว่า มีพฤติกรรมระดับต่ำ
- คะแนน 1.51 – 2.50 หมายความว่า มีพฤติกรรมระดับปานกลาง
- คะแนน 2.51 – 3.50 หมายความว่า มีพฤติกรรมระดับสูง

- คะแนน 3.51 – 4.00 หมายความว่า มีพฤติกรรมระดับสูงมาก

3. แบบสอบถามความคิดเห็นต่อการเขียน บันทึกรการเรียนรู้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนามา จากแบบสอบถามความคิดเห็นต่อการเขียนบันทึก การเรียนรู้ของ เซซฐา แก้วพรม (2556) ประกอบด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับประโยชน์ของการเขียนบันทึก การเรียนรู้จำนวน 10 ข้อ และอุปสรรคของการเขียน บันทึกการเรียนรู้ จำนวน 5 ข้อ ลักษณะคำตอบเป็น แบบมาตรฐานประมาณค่า 4 ระดับ ดังนี้ 1 = ไม่เห็นด้วย 2 = เห็นด้วยน้อย 3 = เห็นด้วยปานกลาง และ 4 = เห็นด้วยอย่างยิ่ง

การแปลผลคะแนนรวมความคิดเห็นต่อการ เขียนบันทึกการเรียนรู้ โดยใช้เกณฑ์ ดังนี้

- คะแนน 1.00 – 1.50 หมายความว่า มีความคิดเห็นต่อเรื่องนั้นในระดับไม่ดี
- คะแนน 1.51 – 2.50 หมายความว่า มีความคิดเห็นต่อเรื่องนั้นในระดับพอใช้
- คะแนน 2.51 – 3.50 หมายความว่า มีความคิดเห็นต่อเรื่องนั้นในระดับปานกลาง
- คะแนน 3.51 – 4.00 หมายความว่า มีความคิดเห็นต่อเรื่องนั้นในระดับดี

การหาคุณภาพของเครื่องมือ

1. การหาความตรง (Validity) โดยนำ แบบสอบถามที่ได้เรียบเรียงแล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่านเป็นผู้ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิง เนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมของ ภาษาที่ใช้แล้วนำไปปรับปรุงตามคำแนะนำของ ผู้ทรงคุณวุฒิ และให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบอีกครั้ง หนึ่ง

2. การหาความเที่ยง (Reliability) โดยการ นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับนักศึกษา พยาบาล ศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี จำนวน 30 คน และนำมาหา

ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับโดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-coefficient) ของครอนบาคได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.98

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีวิธีดำเนินการดังนี้

1. ผู้วิจัยพบกลุ่มตัวอย่าง ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และขั้นตอนการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการพิทักษ์สิทธิ์ โดยชี้แจงถึงสิทธิ์ในการถอนตัวจากการวิจัยโดยไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อวิชาที่กำลังเรียน รวมทั้งแจ้งว่าข้อมูลจะได้รับการเก็บรักษาเป็นความลับและนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น โดยจะนำเสนอข้อมูลในภาพรวม

2. ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบประเมินพฤติกรรมการสะท้อนคิดก่อนการทดลอง (pre-test)

3. ผู้วิจัยจัดสนทนากลุ่มกับกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่ม จำนวน 5 กลุ่ม กลุ่มละ 8 คน โดยแต่ละกลุ่มจะฝึกภาคปฏิบัติในหอผู้ป่วยเป็นระยะเวลา 2 สัปดาห์ ซึ่งผู้วิจัยจัดสนทนากลุ่มสัปดาห์ละ 4 ครั้งละ 1 ชั่วโมง หลังเสร็จสิ้นการฝึกปฏิบัติงานในแต่ละวัน ผู้วิจัยจัดกลุ่มสนทนาเป็นวงกลมเพื่อให้ผู้เข้าร่วมวิจัยทุกคนเกิดความรู้สึกเสมอภาค เท่าเทียมกัน ผู้วิจัยนั่งอยู่ในกลุ่มการสนทนา เหมือนกับผู้เข้าร่วมวิจัย

4. ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างเขียนบันทึกการเรียนรู้หลังสิ้นสุดการฝึกปฏิบัติงานในแต่ละวัน จำนวน 8 ครั้ง โดยผู้วิจัยประเมินงานเขียนและชี้แนะจุดที่ควรปรับปรุง

5. ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบประเมินพฤติกรรมการสะท้อนคิดและความคิดเห็นต่อการเขียนบันทึกการเรียนรู้การปฏิบัติของกลุ่มตัวอย่าง

หลังการทดลอง (post-test) โดยประเมินหลังสิ้นสุดการฝึกปฏิบัติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลพฤติกรรมสะท้อนคิดและความคิดเห็นต่อการเขียนบันทึกการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลวิเคราะห์ด้วยสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมสะท้อนคิดระหว่างก่อนและหลังเรียน วิเคราะห์ด้วยสถิติ paired t-test

ผลการวิจัย

1) ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต จำนวน 40 คน มีอายุอยู่ระหว่าง 17 - 19 ปี เป็นเพศหญิงทั้งหมด

2) เปรียบเทียบพฤติกรรมการสะท้อนคิดการปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาล ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิด

ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมสะท้อนโดยรวมของนักศึกษาพยาบาลหลังการจัดการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดสูงกว่าก่อนสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หลังจากนักศึกษาได้ฝึกเขียนบันทึกการเรียนรู้ 8 ครั้ง และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่ค่าคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การประเมินผลงานตนเองเพื่อการพัฒนาในอนาคต การเห็นสิ่งที่ควรพัฒนาหรือปรับปรุง การทบทวนความคิดของตนเอง การนำความรู้จากการเรียนไปใช้ให้เกิดประโยชน์ การทบทวนและเชื่อมโยงความรู้ต่างๆ เข้าหากัน และเมื่อพบสถานการณ์ใหม่จะพยายามที่จะเรียนรู้จากสิ่งนั้น ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมกรรมการสะท้อนคิดการปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาล ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิด (n=40)

พฤติกรรมกรรมการสะท้อนคิด	ก่อนการเรียนรู้		หลังการเรียนรู้		t	p
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ฉันทำการทบทวนเนื้อหาที่เคยเรียนไปแล้ว	2.65	.48	2.80	.52	1.29	.205
2. ฉันประเมินผลงานของตนเองเพื่อการพัฒนาในอนาคต	2.75	.54	3.13	.56	2.940	.005**
3. ฉันคิดทบทวนว่ากำลังเรียนอะไร เรียนเพื่ออะไร	2.98	.70	3.08	.42	.752	.457
4. ฉันเห็นสิ่งที่ฉันควรพัฒนาหรือปรับปรุง	3.05	.50	3.43	.50	3.063	.004**
5. ฉันทบทวนความคิดของตนเอง	3.03	.66	3.33	.57	2.149	.038*
6. ฉันเปรียบเทียบสิ่งที่อยากรู้กับสิ่งที่ได้รับจากวิชาที่เรียน	2.68	.47	2.80	.76	.927	.360
7. ฉันนำความรู้จากการเรียนไปใช้ให้เกิดประโยชน์	3.00	.60	3.28	.64	2.054	.047*
8. ฉันทบทวนว่าเหตุการณ์ต่างๆ ทำให้ฉันเรียนรู้อย่างไร	2.93	.62	3.08	.76	.947	.349
9. ฉันเห็นข้อดีของตนเอง	2.58	.50	2.68	.57	.813	.421
10. ฉันแสดงความคิดเห็นของฉันทับผู้อื่น	2.70	.61	2.90	.63	1.388	.173
11. ฉันคิดไตร่ตรองว่าสิ่งที่กำลังเรียนมีคุณค่าอย่างไร	2.98	.70	3.10	.67	.819	.418
12. ฉันบอกความรู้สึกของฉันท่อผู้อื่น	2.70	.72	2.80	.72	.561	.578
13. ฉันทบทวนความรู้สึกของตนเอง	3.02	.73	3.15	.77	.758	.453
14. ฉันทบทวนและเชื่อมโยงความรู้ต่างๆ เข้าหากัน	2.60	.50	2.90	.71	2.504	.017*
15. ฉันพยายามค้นหาข้อดีของเหตุการณ์เพื่อการเรียนรู้	3.00	.60	3.23	.53	1.854	.071
16. ฉันทบทวนว่าแต่ละวันได้เรียนรู้อะไร	2.73	.64	2.98	.62	1.759	.086
17. เมื่อพบสถานการณ์ใหม่ ฉันพยายามที่จะเรียนรู้จากมัน	3.13	.65	3.43	.64	2.020	.050*
18. ฉันทบทวนเนื้อหาและสร้างข้อสรุปเพื่อให้เข้าใจมากขึ้น	2.78	.53	2.95	.64	1.361	.181
19. ฉันทบทวนการกระทำของตนเอง	3.13	.65	3.20	.61	.502	.618
20. ฉันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของฉันทับผู้อื่น	3.08	.57	3.13	.46	.404	.688
คะแนนโดยรวม	2.87	.35	3.07	.40	2.170	.036*

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

3) ความคิดเห็นต่อการเขียนบันทึกการเรียนรู้การปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาล

ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการเขียนบันทึกการเรียนรู้การปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาล ด้านประโยชน์ของการเขียนบันทึกการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.53$, S.D.= .34)

ข้อรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ทำให้ฉันได้เรียนรู้จากเหตุการณ์รอบตัว ($\bar{X} = 3.70$, S.D.= .52) อยู่ในระดับดี ส่วนข้อรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ทำให้ฉันมีโอกาสประยุกต์ทฤษฎีลงสู่การปฏิบัติจริง ($\bar{X} = 3.40$, S.D.= .50) อยู่ในระดับปานกลาง ดังตาราง ที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของความคิดเห็นต่อการเขียนบันทึกการเรียนรู้การปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาล ด้านประโยชน์ของการเขียนบันทึกการเรียนรู้ (n=40)

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ประโยชน์ของการเขียนบันทึกการเรียนรู้			
1. ทำให้ฉันได้เรียนรู้จากเหตุการณ์รอบตัว	3.70	.52	ดี
2. ทำให้ฉันมองเหตุการณ์ต่างๆ ด้วยมุมมองใหม่	3.45	.50	ปานกลาง
3. ทำให้ฉันได้ค้นคว้าและเรียนด้วยตนเองมากขึ้น	3.60	.59	ดี
4. ทำให้ฉันมีความรับผิดชอบมากขึ้น	3.65	.48	ดี
5. ทำให้ฉันมีโอกาสประยุกต์ทฤษฎีลงสู่การปฏิบัติจริง	3.40	.50	ปานกลาง
6. ทำให้ฉันมีทักษะการตัดสินใจที่ดีขึ้น	3.42	.59	ปานกลาง
7. ทำให้ฉันคิดทบทวนประสบการณ์ของตนเองทั้งทางบวกและทางลบ	3.58	.50	ดี
8. ทำให้ฉันได้ฝึกคิดวิเคราะห์มากขึ้น	3.52	.68	ดี
9. ทำให้ฉันมีทักษะการสื่อสารดีขึ้น	3.42	.59	ปานกลาง
10. ทำให้ฉันเข้าใจความคิดความรู้สึกของตนเอง	3.55	.55	ดี
คะแนนโดยรวม	3.53	.34	ดี

ผลการวิจัย พบว่า คะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นต่อการเขียนบันทึกการเรียนรู้การปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาล ด้านอุปสรรคของการเขียนบันทึกการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.63$, S.D.= .61) ข้อรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การมีเวลาอันจำกัด

ทำให้ฉันเรียนรู้ได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร ($\bar{X} = 2.95$, S.D.= .78) อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนข้อรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การขาดสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ทำให้ฉันเขียนบันทึกได้ไม่ดี ($\bar{X} = 2.40$, S.D.=.78) อยู่ในระดับพอใช้ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของความคิดเห็นต่อการเขียนบันทึกการเรียนรู้การปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาล ด้านอุปสรรคของการเขียนบันทึกการเรียนรู้ (n=40)

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
อุปสรรคของการเขียนบันทึกการเรียนรู้			
1. ไม่คุ้นเคยกับการเขียนบันทึก	2.55	.88	ปานกลาง
2. การมีเวลาอันจำกัดทำให้ฉันเรียนรู้ได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร	2.95	.78	ปานกลาง
3. คำชี้แจงที่น้อยเกินไปทำให้ฉันเขียนบันทึกได้ไม่ดี	2.52	.75	ปานกลาง
4. การขาดสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ทำให้ฉันเขียนบันทึกได้ไม่ดี	2.40	.78	พอใช้
5. การหาประเด็นการเรียนรู้ไม่ได้เป็นอุปสรรคของการเขียนบันทึก	2.75	.95	ปานกลาง
คะแนนโดยรวม	2.63	.61	ปานกลาง

อภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1) เปรียบเทียบพฤติกรรม การสะท้อนคิดการปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาล ก่อน และหลังการจัดการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิด

จากผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยพฤติกรรม การสะท้อนคิดการปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาลหลัง การจัดการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดมีพฤติกรรม การสะท้อนคิดสูงกว่าก่อนสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 แสดงว่าการจัดการเรียนการสอนผ่าน การสะท้อนคิดโดยการให้นักศึกษาเขียนบันทึกการ เรียนรู้ช่วยพัฒนาการคิดแบบสะท้อนคิดได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในแต่ละครั้งที่เขียนบันทึกการ เรียนรู้นั้น ผู้สอนภาคปฏิบัติมีการชี้แนะจุดที่ต้อง ปรับปรุงการเขียน และถึงแม้ว่าการเขียนบันทึกการ เรียนรู้จะเป็นการเขียนตามหัวข้อที่กำหนด แต่การ เขียนบ่อยๆ ก็สามารถช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลง กระบวนการคิดได้ (Kooles, et al., 2011) ซึ่งในการ เขียนแต่ละครั้งนั้นเมื่อนักศึกษาทราบจุดที่ควร ปรับปรุงของตนเองจากผู้สอนภาคปฏิบัติแล้ว รวมถึง การนำประเด็นดังกล่าวมาอภิปรายในกลุ่มย่อย หลังจากฝึกภาคปฏิบัติเสร็จสิ้นในแต่ละวันแล้ว จะ เกิดการเรียนรู้และนำมาพัฒนาการเขียนในครั้งใหม่ เป็นกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง ทำให้บุคคลมองประสบการณ์เดิมหรือคล้ายคลึงกัน ในมุมมองที่ต่างไปจากในอดีต โดยผสมผสานความรู้ ใหม่ที่ได้จากการสะท้อนคิดเข้ากับความรู้เดิมที่มีอยู่ ซึ่งจะต้องอาศัยการตระหนักรู้ในตนเองและความ เข้าใจในตนเองมาช่วยในการสะท้อนคิดด้วยตนเอง อยู่เป็นประจำจะทำให้เกิดการพัฒนาตนเอง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เชษฐา แก้วพรม (2556) ที่พบว่าการเขียนบันทึกการเรียนรู้นี้เป็น กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้นักศึกษามีทักษะสะท้อนคิด และเมื่อปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจะทำให้การสะท้อนคิด ในแต่ละครั้งที่เขียนครอบคลุมมากยิ่งขึ้น เกิดการ พัฒนากระบวนการคิดขั้นสูง และเมื่อปฏิบัติซ้ำๆ

หลายๆ ครั้ง จะเกิดเป็นพฤติกรรมที่ถาวร เป็นการ เรียนรู้ตลอดชีวิต เมื่อนำไปบูรณาการกับรายวิชา ภาคปฏิบัติ จะทำให้นักศึกษาเกิดการวิเคราะห์ ไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล สามารถเชื่อมโยงความรู้จาก ทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติในสถานการณ์ต่างๆ ได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อรัญญา บุญธรรม และ คณะ (2558) ที่พบว่า กิจกรรมการบันทึกผลการ เรียนรู้ช่วยให้เกิดการพัฒนาความมั่นใจในตนเอง การ ตระหนักรู้ในตนเอง การคิดวิเคราะห์ ทักษะการ สื่อสาร ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการเรียนรู้ และการปรับตัวเข้าสู่วิชาชีพพยาบาล

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า ค่าเฉลี่ย ความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ของการเขียนบันทึก การเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.53$, S.D. = .34) แสดงว่า นักศึกษาเห็นว่ากิจกรรมดังกล่าวมี ประโยชน์ทำให้ได้เรียนรู้จากเหตุการณ์รอบตัว ได้ ค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น มีความ รับผิดชอบมากขึ้น สอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพ ของนักศึกษาที่บอกว่า “ผู้ป่วยทุกคนมีความแตกต่างกัน เราต้องมีวิธีการสร้างสัมพันธ์ภาพที่แตกต่างกัน” “สิ่งหนึ่งที่สำคัญกว่าการดูแลตามแผนการพยาบาล คือการดูแลด้วยหัวใจ เอาใจใส่” “การขึ้นฝึกปฏิบัติ ต้องอ่านหนังสือมากขึ้น ค้นคว้าให้ได้คำตอบที่จะไป ดูแลผู้ป่วย” “เราต้องมีความรับผิดชอบในวิชาชีพการ พยาบาลเพราะผู้ป่วยจะเป็นหรือตายขึ้นอยู่กับความ รับผิดชอบของเรา” ได้คิดทบทวนประสบการณ์ของ ตนเองทั้งทางบวกและทางลบ ฝึกคิดวิเคราะห์และ เข้าใจความคิดความรู้สึกรู้สีกของตนเองมากขึ้น สอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพของนักศึกษาที่บอกว่า “รู้สึกภูมิใจในตัวเอง” “รู้สึกดี มีคุณค่าเพราะเราให้ การพยาบาลผู้ป่วยด้วยไม่หวังสิ่งตอบแทน” “แม้เป็น แค่เพียงคำชมที่ผู้ป่วยบอกแต่มันมีค่ายิ่งกว่าสิ่งของมี ราคา” แต่นักศึกษาบางคนบอกว่า “รู้สึกเหนื่อย” “รู้สึกกังวล” “ไม่มั่นใจว่าผู้ป่วยจะเชื่อคำแนะนำที่ให้ ไป” “รู้สึกกลัวและสับสน” สอดคล้องกับผลการวิจัย

ของ พิรนนท์ วิศาลสกุลวงษ์ และ สุมิตตา สว่างทุกข์ (2558) ที่พบว่า สิ่งที่นักศึกษาพยาบาลเรียนรู้จากการสะท้อนกลับการปฏิบัติงานคือ (1) จริยธรรม (2) ความรู้ความเข้าใจ (3) ความคิดสร้างสรรค์ (4) การสื่อสารและความร่วมมือ (5) การเรียนรู้จากประสบการณ์ (6) ความทรงจำและความประทับใจ (7) ประสบการณ์การทำคลอดและ (8) การเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษา และ เชษฐา พรหมแก้ว (2556) ที่พบว่า การเขียนบันทึกการเรียนรู้เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองและสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับผู้เรียน

ในส่วนของอุปสรรคของการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิด นักศึกษาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับอุปสรรคของการเขียนบันทึกการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.63$, S.D. = .61) แสดงว่า นักศึกษาเห็นว่ากิจกรรมดังกล่าวมีอุปสรรค เช่น การมีเวลาอันจำกัดทำให้เรียนรู้ได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร ไม่คุ้นเคยกับการเขียนบันทึก คำชี้แจงที่น้อยเกินไปทำให้เขียนบันทึกไม่ได้ การหาประเด็นการเรียนรู้มาเขียนบันทึกไม่ได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Timmins, Murphy, Howe, & Dennehy (2013) อ้างใน กรรณิกา วิชัยเนตร, 2557) พบว่านักศึกษาต้องการคำแนะนำอย่างใกล้ชิดจากพยาบาลพี่เลี้ยง เนื่องจากในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล นักศึกษาจะต้องเผชิญกับสถานการณ์หรือปัญหาทางคลินิกที่ซับซ้อน หลากหลาย และแปลกใหม่ โดยเฉพาะนักศึกษาชั้นปี 2 ที่มีประสบการณ์ฝึกปฏิบัติที่น้อย ดังนั้น นักศึกษาต้องเผชิญกับบุคคลที่มีอาการป่วยทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ รวมถึงครอบครัว ตลอดจนบุคลากรทางสุขภาพและเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลซึ่งแต่ละคนมีความแตกต่างกันตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ (กรรณิกา วิชัยเนตร, 2557) ฉะนั้น นักศึกษาจึงอาจเกิดความรู้สึกกดดัน เกิดความเร่งรีบในการปฏิบัติการพยาบาลบนหอผู้ป่วยเพราะกิจกรรมการพยาบาลในการดูแลผู้ป่วยแต่ละวันมีมากมาย

นักศึกษาต้องบริหารเวลาในการปฏิบัติงาน ต้องแบ่งเวลาทำกลุ่มย่อยอภิปรายสะท้อนคิดเกี่ยวกับประสบการณ์ปฏิบัติการพยาบาลที่ผ่านมาแต่ละวัน สอดคล้องกับการศึกษาของ เชษฐา แก้วพรหม (2556) ที่พบว่า นักศึกษาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับอุปสรรคของการเขียนบันทึกการเรียนรู้ เช่น การค้นหาประเด็นที่จะนำมาเขียนบันทึกการเรียนรู้ไม่ได้ ความไม่คุ้นเคยกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ และการมีเวลาอันจำกัด ซึ่งในการศึกษาของ Chong (2009) นักศึกษาก็แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับอุปสรรคของการเขียนบันทึกการเรียนรู้ในลักษณะเดียวกัน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. อาจารย์ควรได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ มีเจตคติที่ดีและมีทักษะการจัดการเรียนการสอนแบบสะท้อนคิดโดยเฉพาะการใช้คำถามกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสม
2. อาจารย์ที่ต้องการใช้กิจกรรมสนทนากลุ่มย่อยเพื่อกระตุ้นการสะท้อนคิด ควรมีการวางแผนอย่างชัดเจนในแต่ละขั้นตอนของกิจกรรม รวมถึงการเตรียมนักศึกษาให้มีความเข้าใจในบทบาทของตน เพื่อให้เกิดกระบวนการกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ
3. สถาบันการศึกษาควรส่งเสริมให้อาจารย์จัดการเรียนการสอนแบบสะท้อนคิดในทุกรายวิชาทางการพยาบาลเพื่อส่งเสริมทักษะทางปัญญา

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำวิจัยศึกษาผลของการเขียนบันทึกการเรียนรู้ต่อระดับการสะท้อนคิดของนักศึกษาในรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลเพื่อให้เกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์
2. ควรทำวิจัยศึกษาจำนวนครั้งของการเขียนบันทึกการเรียนรู้ เพื่อหาจำนวนครั้งที่เหมาะสมต่อการจัดการเรียนรู้แบบสะท้อนคิดที่ส่งเสริมการสะท้อนคิดขั้นสูง

3. ควรทำวิจัยศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบสะท้อนคิดต่อพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การพยาบาลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิกา วิชัยเนตร. (2557). การสะท้อนคิด: การสอนเพื่อให้นักศึกษาพยาบาลพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล. *วารสารพยาบาลตำรวจ*, 6(2), 196.
- เครือมาศ เพชรชู และ ผ่องศรี วาณิชย์ศุภวงศ์. (2556). ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยการจัดการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข. *วารสารการพยาบาลและการศึกษา*, 6(2), 42.
- จันทร์พร พรหมน้อย, เนตรนภา พรหมเทพ และ สมณันท์ ทักษิณีสวรรณ. (2555). ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่ 4 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. *วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์*, 32(3), 1.
- เชษฐา แก้วพรม. (2556). การพัฒนาทักษะสะท้อนคิดของนักศึกษาพยาบาลด้วยการเขียนบันทึกการเรียนรู้ในรายวิชาการสอนและการให้คำปรึกษาทางสุขภาพ. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี*, 24(2), 19.
- มกราพันธุ์ จุฑารส และ อมิษฐา จุฑารส. (2559). *การสะท้อนคิด: กระบวนการคิดอย่างเป็นระบบเชิงสร้างสรรค์ด้วยตะกร้า 3 ใบ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บริษัท แดเน็กซ์อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น จำกัด.
- พรีนันท์ วิศาลสกุลวงษ์ และ สุมิตตา สว่างทุกข์. (2558). การเรียนรู้ผ่านการสะท้อนกลับการปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาล ในห้องคลอด: วิจัยเชิงคุณภาพ. *วารสารเกื้อการณย์*, 22(2), 57-58.

4. ควรทำวิจัยศึกษาบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการสะท้อนคิด

- สมเกียรติ สุทธิรัตน์ และ พชนี สมกำลัง. (2555). ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต และหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต (ต่อเนื่อง 2 ปี) วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครพนม. *วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข*, 22(1), 61.
- อรัญญา บุญธรรม และคณะ. (2558). ผลของการเขียนรายงานการสื่อสารเพื่อการบำบัดแบบบูรณาการการสะท้อนคิดต่อการพัฒนาพฤติกรรมสะท้อนคิดของนักศึกษาพยาบาล. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี*, 26(1), 24.
- Chong, M.C. (2009). Is reflective practice a useful task for student nurses?. *Asian Nursing Research*, 3(3), 111-120.
- Kincheloe J.L., McLaren P., and Steinberg SR. (2011). Critical pedagogy and qualitative research. Cited In: K.Denzin N, Lincoln YS, editors. *The Sage Handbook of Qualitative Research*. (4th ed). Thousand Oaks, California: SAGE, 163-179.
- Koole, S., et al. (2011). Factors confounding the assessment of reflection a critical review. *BMC Medical Education*, 11(104).
- Wisansoonwong, P., Fahy K., and Hastie C. (2011). Reflective on the practice of facilitating group-based antenatal education: Should a midwife wear a uniform in the hospital setting?. *International Journal of Nursing Practice*, 17(6): 628-635.